

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут народознавства, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет "Львівська політехніка"
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою

**УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Випуск 12

У збірнику наукових праць розглянуто різні аспекти суспільно-політичного розвитку України. Основну увагу приділено аналізу державотворчого процесу, що є серцевиною суспільного і політичного життя після набуття незалежності.

Для державних, політичних, громадських діячів, науковців та студентів.
Наукове видання. – 261 стр.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту українознавства імені І.Крип'якевича Національної академії наук України.

Цей збірник вийшов друком завдяки
сприянню народного депутата України Пана Петра ПИСАРЧУКА і
Пана Миколи СКАКУНА – директора Маріупольського ремтресту

Редакційна колегія:

Гошко Юрій – докт. іст. наук, професор (Інститут народознавства НАНУ);

Гринів Олег – докт. філософ. наук, професор (Інститут народознавства НАНУ);

Денисенко Валерій – докт. політ. наук, доцент (Інститут народознавства НАНУ);

Колодій Антоніна – докт. філософ. наук, професор (Національний університет “Львівська політехніка”);

Кравчук Ігор – канд. фіз.-мат. наук, доцент (Національний університет “Львівська політехніка”);

Павлюк Степан – докт. іст. наук, професор (Інститут народознавства НАНУ) – голова редколегії;

Сливка Юрій – докт. істор. наук, професор (Інститут українознавства НАНУ);

Фартушний Анатолій – канд. філософ. наук, доцент (Національний університет “Львівська політехніка”) – відповідальний секретар.

Збірник наукових праць “Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку” є фаховим виданням в галузі політичних наук.

Постанова Президії Вищої атестаційної комісії при Раді міністрів України. Протокол №2-05/9 від 14 листопада 2001 року

Відповідальна за випуск: Ірена Ататей, канд. екон. наук, ст. наук. співробітник

Науковий редактор: Анатолій Фартушний, канд. філософ. наук, доцент

Літературний редактор: Зиновій Тіменик

Комп'ютерне макетування: Галина Галевич

Адреса редколегії:

79013, Львів-13, вул. Степана Бандери, 12,
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра філософії та культурології

© Інститут народознавства Національної академії наук України, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича Національної академії наук України, Національний університет “Львівська політехніка”, 2002.

ЗМІСТ

Державотворча сутність національної ідеї

Анатолій Фартушний	<u>Українська інтелігенція: міра соціальної відповідальності</u>	7
Олександр Феденко	<u>Оцінка воєнних конфліктів як вияв національної відповідальності</u>	18
Віталій Онищук	<u>Національна ідея: особливості функціонування в постсоціалістичному просторі</u>	30
Марія Мірошниченко	<u>Правозаконність в контексті української національної ідеї</u>	35
Станіслав Руденко, Людмила Рибчинська	<u>Перспектива розвитку української національної ідеї</u>	40
Любов Мазур	<u>Громадянська культура як чинник демократизації українського суспільства</u>	46
Олександр Хоменко	<u>Об'єктивні внутрішні та зовнішні обставини відновлення і будівництва незалежної української держави</u>	53
Світлана Самаріна	<u>Михайло Грушевський і сучасне розуміння національної ідеї</u>	58
Олександр Комісаров	<u>Суб'єктивізм національної ідеї та його вплив на формування стратегій Української держави</u>	62
Данило Йосифович	<u>Корупція як суб'єктивна перешкода на шляху розбудови демократичної України</u>	68
Юрій Полішук	<u>Виховна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань у контексті національної ідеї</u>	75

Олена Люба	<u>Геополітичні напрямки сучасного етно-національного поступу України</u>
Світослав Катеруша	<u>Українська національна ідея та національні меншини в Україні як фактор розбудови демократичної держави</u>
Дмитро Віноградов	<u>Розвиток інформаційних відносин в умовах будівництва Української держави: конституційно-правовий аспект</u>
Наталія Юрій	<u>Національна свідомість молоді та українська національна ідея</u>
Віталій Загайний	<u>Молодь у виборчому процесі України</u>
Алла Зубченко	<u>Історико-правові аспекти державотворчих процесів на Україні</u>
Олена Сіренко	<u>Національний інтерес як фактор сприяння встановленню національної ідентичності</u>
Тарас Перун	<u>Молодь у виборчому процесі України</u>
Михайло Зан	<u>Формування Української політичної нації і проблема русинства на Закарпатті</u>
Ганна Яремчик	<u>Політичні аспекти комунікації в Україні</u>
Богдан Калиновський	<u>Роль місцевого самоврядування в розбудові демократичної України</u>
Ірина Доля	<u>Роль місцевого самоврядування в розбудові громадянського суспільства</u>
Костянтин Оробець	<u>Суб'єктивний фактор і розбудова демократичної України</u>

80	Мар'яна Школяр	Політична соціалізація: становлення особистості громадянина	150
86	Олена Бабай	Питання державотворення в поглядах перших українських гуманістів XV-XVI ст.	158
91	Лілія Скорич	Розвиток української національної ідеї у Галичині (20-ті – 30-ті рр. XX століття)	162
96	Олена Алісейко	Перспективи розвитку вищої освіти в Україні	168
99	Емма Кологривова	Знання як ключовий компонент формування національної самосвідомості	172
107	Євген Курінний	Питання аксіології адміністративного права в контексті перспектив реалізації української національної ідеї	176
115	Аліна Луць	Правосвідомість молоді як складова формування національної ідеї	182
121	Ірина Дубовик	Інститут екстрадиції та проблема забезпечення прав людини в Україні	190
129	Владислав Буря	Концепція національної безпеки як об'єктивний фактор розвитку незалежної України	195
135	Сергій Кульбач	Забезпечення основних прав та свобод людини як вирішальний чинник формування громадянського суспільства в Україні	198
137	Віктор Швидун	Перспектива ролі особистості у формуванні та функціонуванні громадянського суспільства	203
146	Юлія Узун	Альтернативи громадянського вибору особистості	208

української державності в 1917-1922 рр. закінчилась невдачею, поразкою.

Ми, сучасники, можемо тепер будь-що говорити про що добу, про працю української інтелігенції, кажучи що вона багато чого не зробила, хоч могла б зробити. Але при більш уважному розгляді її діяльності, на нашу думку, була б справедливою в сучасних умовах нам відповідь: "Ми зробили все що могли, нехай після нас хтось зробить більше".

ЛІТЕРАТУРА:

1. Леонтович В. Спогади про мої зустрічі з діячами старшого покоління // З минулого. Збірник. Том 1. Варшава. УНІ. – 1938. – 155 с.
2. Лотоцький О. Сторінки минулого. Ч. 1. – Варшава, 1932. – 298 с.
3. Субтельний О. Україна. Історія. – К.: Либідь. – 1992. – 512 с.
4. Антонович В. Твори. Т. 1. – К.: Всеукр. Академія Наук УСРР, – 1932. – 312 с.
5. Липа Юрій. Призначення України. – Нью-Йорк: Говерла. – 1953. – 307 с.
6. Могилянський М. О культурном творчестве.//Украинская жизнь. – 1912. – №4.
7. Міхновський М. Справа Української інтелігенції в програмі Української Народної партії. – Чернівці: "Руська Рада". – Б. р. – 112 с.
8. Курносов Ю. Нариси історії української інтелігенції (перша пол. ХХ ст.). Книга 1. – К., 1994. – 138 с.
9. Грушевський М.С. Движение политической и общественной украинской мысли в XIX ст. // Освобождение России и украинский вопрос: Статьи и заметки. – СПб., 1907. – 291 с.
10. Смаль-Стоцький С. Політика реальна // Буковина. – 1896. – 17 квітня.

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ І ПРОБЛЕМА РУСИНСТВА НА ЗАКАРПАТТІ

ANNOTATION

In this article, on the basis of the archives documents, there has been analyzed an ethnopolitical episode of opposition of two camps – supporters of regional autonomy and patriotical national-democratic association. It is concluded that rusyns' movement (as subjective factor) is lacking of prospects in Transcarpathian Region.

АНОТАЦІЯ

На підставі архівних документів висвітлено етнополітичний епізод протистояння прихильників політичного русинства та патріотичної націонал-демократичної сили в контексті домагання автономного статусу Закарпатської області. Дослідження засвідчує безперспективність політичного русинства як суб'єктивного чинника українського державотворення в регіональному і загально-українському масштабах.

Зан Михайло

аспірант кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету Ужгородського національного університету.

Основні праці:

- Дослідження основних аспектів етнічних процесів на Закарпатті в 90-ті рр. ХХ ст. через призму контент-аналізу обласної преси // *Carpatica-Carpatika*. Актуальні проблеми політичного та етнокультурного розвитку Карпатського регіону в ХІХ-ХХ століттях. – Ужгород: Два кольори, 2001. – С.211-234. – Вип.10.
- Соціально-політичне та культурне життя етнопонаціональних меншин Закарпаття 90-х років ХХ ст. (Історіографічний аспект) // *Carpatica-Carpatika*. – Вип.11. Проблеми історії та етнографії України. – Ужгород: Колір принт, 2001. – С.211-225.
- Міжетнічні стосунки на Закарпатті: Етносоціонічна модель // *Регіональні студії*: (Вип. №3): Збірник наукових праць. Укладач: М.Лендьял. – Ужгород: Ліра, 2001. – С.125-132.
- Демографічні чинники етнічних процесів на Закарпатті 90-х рр. ХХ ст. // *Carpatica-Carpatika* Проблеми вітчизняної і зарубіжної історії з найдавніших часів до наших днів. Ювілейний збірник на пошану доктора історичних наук, професора Василя Івановича Худанича. – Ужгород: Приватна друкарня Романа Повча, 2002. – Вип. 14.

Події на українських землях кінця XIX і початку XX століть знаменувалися помітним фактором для формування української національної ідеї. Цей стан розвитку соборної Української держави і формування національної ідеї відбувається шляхом мирної революції.

Початок 90-х рр. XX ст. – етап протистояння патріотично налаштованої націонал-демократичної та владної комуністичної еліт. Остання в умовах агонії режиму провокувала на теренах экс-СРСР регіональний сепаратизм. В Україні – через проектування “Новоросії” та “Русинії”. Питання політичного русинства в тій чи іншій мірі дослідниками висвітлювалось [1]. Проте наш екскурс в етнополітику кінця панування СРСР і початку української державності базується на архівних документах, що докладніше відтворює події на Закарпатті початку 90-х рр.

7 лютого 1990 р. в Ужгороді було скликано установчу конференцію, на якій учасники одногослосно вирішили створити обласне культурно-освітнє Товариство карпатських русинів і прийняти статут організації [2]. 20 лютого виконком Обласної ради народних депутатів зареєстрував статут Товариства. У цьому документі чітко зафіксовано, що “Товариство є культурно-громадською організацією ...” [3].

У першому обнародованому документі “Звернення до населення Закарпатської області” вказувалось на окремішність русинського народу. Другий програмний документ Товариства від 29 вересня 1990 р. “Декларація Товариства карпатських русинів про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки”, вже претендував на політичні цілі [4]. Як відзначив В.Сурвін, така ідея “... була схвально зустрінута місцевою партійною та радянською елітою. Вона імпонувала їй тим, що обіцяла нові привілеї та значно більші владні можливості” [5].

Центр етнополітичної арени краю 1990-1991 рр. перемістився в стіни засідань Обласної ради народних депутатів. Депутатський корпус 21 скликання дещо відрізнявся від попереднього. До Обласної ради обрано демократично налаштованих депутатів, котрі об’єднались в групу “Демократична платформа”, і почали ставити питання про вихід України із складу СРСР, “... бо лише, ставши незалежною державою, ми зможемо вирішити наші екологічні і національні проблеми ...” [6]. Однак поставлене на голосування питання не набрало відповідної кількості голосів [7].

Ситуація не змінилася із триванням VII позачергової сесії Обласної ради у вересні 1991 р. продовжували звучати провокаційні голоси [8]. До сесії Обласної ради була надіслана заява демократичних сил Хустщини, в якій вказувалось на недоцільність і провокаційність питання автономії області [9]. З іншого боку, згідно рішення Мукачівської Районної ради обласній Раді пропонувалось проголосити область "... Подкарпатським автономним краєм з правами автономної республіки" [10].

Закарпатська обласна організація НРУ разом із обласними осередками українських політичних партій та громадських об'єднань організували мітинг, добились трансляції роботи сесії на площі Народній. Група мітингуючих і голодуючих у зверненні зазначала: "Реакційна більшість в обласній Раді зганьбила себе під час путчу 19-23 серпня 1991 року, не дає народу землю, не вирішує питання передачі церков віруючим, хоче створити в краї комуністичне автономне князівство" [11]. Весь комплекс революційних подій був під силу "тільки потужному Руху, навколо якого згуртувались усі патріотичні сили" [12].

На другому засіданні сесії була прийнята депутатами заява про звільнення з посади голови обласної Ради і облвиконкому [13], було піднято над Обласною радою під звуки національного гімну національний прапор України [14]. Робота сесії була припинена, всі виходили на площу, виступав кандидат у Президенти Л.Лук'яненко, який змалював перспективу незалежної України, депутатів-угорців закликав діяти як демократів Угорщини і не підтримувати комуністів [15].

Втім, вкінці жовтня на п'ятому засіданні сесії було прийнято рішення "Про проведення обласного референдуму". У тексті бюлетеня для голосування на обласному референдумі вказувалось: "Чи бажаєте Ви, щоб Закарпаття отримало статус автономної території, як суб'єкта у складі незалежної України і не входило в будь-які інші адміністративно-територіальні утворення?" [16]. У таких умовах представники "Демократичної платформи" в обласній Раді народних депутатів прийняли звернення до Голови ВРУ Л.Кравчука, в якому вказувалось на протиставлення загальноукраїнського та обласного референдумів, на маніпуляцію населення області, на закладання міни міжнародного протистояння депутатами промосковської, проугорської та прочеської

орієнтації [17]. У документі вказувалось, що Раду “штовхають на незаконні дії, які можуть мати не лише політичні, а й юридичні наслідки” [18].

Підготовка до президентських виборів дещо змінила ситуацію. На VIII позачерговій сесії в листопаді 1991 р. після дискусій було прийнято рішення “Про зміни в тексті бюлетеня для голосування на обласному референдумі 1 грудня 1991 р.” і сформульовано так: “Чи бажаєте Ви, щоб Закарпаття отримало з закріпленням у Конституції України статус спеціальної самоврядної адміністративної території як суб’єкта у складі незалежної України і не входило в будь-які інші адміністративно-територіальні утворення?” [19]. Результати виборів і голосування засвідчили переконливу державницьку орієнтацію краян. За незалежність України проголосувало 90,13% виборців, а 60% віддали свій голос за першого Президента України Л.Кравчука. У голосуванні за статус краю не брало участі близько 150 тис. виборців, 129 тис. виступили проти, недійсними виявились більше 25 тис. бюлетенів [20]. Ці результати стали основним мотивом домагання обласним керівництвом внесення змін і доповнень до Конституції України. Після цих подій з боку обласної владної еліти розпочалась активна “процедура” домагання ширших сфер політико-економічного впливу в контексті автономістських прагнень протягом 90-х рр.

Отже, явище політичного русинства в умовах народження Української держави виступало суб’єктивним чинником державотворення. Звісно тому, враховуючи об’єктивні реалії, і залишається безперспективним атавізмом геополітичних амбіцій антиукраїнських сил.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зан М. Історіографія проблеми русинства 90-х років ХХ ст. // *Carpatica-Carpatika*. Вип.12. Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії. – Ужгород: Колір принт, 2001. – С.231-249.
2. Відомчий архів Закарпатської обласної державної адміністрації (далі – Відомчий архів Закарпатської ОДА), ф.195. Закарпатська обласна Рада народних депутатів, оп.14, спр. Рішення від 20.02.90 №39 “Про реєстрацію Статуту обласного культурно-освітнього Товариства карпатських русинів”, арк.112-115.

3. Там само, арк.106-107.
4. Майборода О. "Політичне русинство". Закарпатська версія периферійного націоналізму. – К.: НАУКМА, 1999. – С.10.
5. Сурнін В. Принцип самовизначення націй та особливості його реалізації на Закарпатті в 90-х роках ХХ ст. // Міжсетнічні відносини на Закарпатті: стан, тенденції і шляхи поліпшення: Матеріали науково-практичної конференції / Під заг. ред. П.В.Токаря. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2001. – С.140.
6. Відомчий архів Закарпатської ОДА, ф.195. Закарпатська обласна Рада народних депутатів, оп.14, спр. II сесія обласної Ради народних депутатів ХХІ скликання та рішення, прийняті сесією. Зміст протоколу II сесії обласної Ради народних депутатів ХХІ скликання від 30.05.90. На 88 аркушах, арк.23, 39-40.
7. Там само, арк.40.
8. Там само, спр. VII позачергова сесія обласної Ради народних депутатів ХХІ скликання (Перше засідання) та рішення, прийняті сесією від 27 вересня 1991 року. На 207 аркушах, арк.10.
9. Там само, спр. VII позачергова сесія обласної Ради народних депутатів ХХІ скликання (Перше засідання) та рішення, прийняті сесією від 27 вер. 1991 року, арк.202.
10. Там само, арк.195-200.
11. Гаврилів І. Місяць вересень, десять років тому // Срібна Земля. – 2001. – 22 верес. – С.6.
12. Джанда М. Політичний пасьянс по-закарпатськи, або три жовтневі революції // Нова свобода. – 2001. – 1 листоп. – С.3.
13. Відомчий архів Закарпатської ОДА, ф.195. Закарпатська обласна Рада народних депутатів, оп.14, спр. VII позачергова сесія обласної Ради народних депутатів ХХІ скликання та рішення, прийнятті сесією (Друге засідання) від 1 жовтня 1991 року. На 141 аркуші, арк.2-3.
14. Там само, арк.9.

15. Там само, арк.20-25.
16. Там само, *спр. VII позачергова сесія обласної Ради народних депутатів XXI скликання та рішення, прийняті сесією (П'яте засідання) від 31 жовтня 1991 року, арк. 83-84.*
17. "Сподіваємось почути рішучий і справедливий голос на захист ... України". Голові Верховної Ради України Л.М. Кравчуку // *Новини Закарпаття*. – 1991. – 13 листоп. – С.4.
18. У знак протесту ... // *Карпатський край*. – 1991. – 12 листоп. – С.1.
19. Відомчий архів Закарпатської ОДА, ф.195. Закарпатська обласна Рада народних депутатів. *оп.14, спр. VIII позачергова сесія обласної Ради народних депутатів XXI скликання та рішення, прийняті сесією від 20 листоп. 1991 року. На 13 аркушах, арк. 13.*
20. Там само, *спр. IX сесія Закарпатської обласної Ради народних депутатів XXI скликання. Перше засідання від 24 січня 1992 року. На 240 аркушах, арк.139.*

ANNOTATION

In the article, there have been considered some aspects of political relations of the modern Ukrainian state. The author draws attention to the issue of information inequality faced by Ukraine at international level, and suggests ways to solve such a problem.

АНОТАЦІЯ

Розглядаються аспекти політичних зв'язків України, приділяється увага питанню інформаційної нерівності України на міжнародному рівні і пропонуються шляхи розв'язання проблеми.

експерт Фонду підтримки прогресивних реформ міста Донецька

Коло наукових зацікавлень: національна свідомість і політичний процес

Україна, як незалежна держава, натрапляє у своєму інформаційному розвитку на перепони, що мають глобальний характер і виражаються у тенденції інформаційного впливу країн світу на її комунікативний процес. Це спричиняє певну інформаційну нерівність України з іншими державами на світовому рівні, головною причиною чого стала недостатність мережі Інтернету: тут є змога відстоювати власні позиції як національної держави, запобігати небажаному культурному втручанням.

Україна відчуває суттєвий інформаційний вплив з боку Росії; його (з огляду на економічні, культурні, історичні, ментальні та географічні чинники) ще й досі не подолано.

Зовнішньополітичні негаразди спотворюють намагання створити власне ідентичну українську політичну свідомість, ефективно провадити внутрішню та зовнішню політику з урахуванням потреб та інтересів українського народу.

Корегування дій, (зважаючи на закони політичної комунікації, спрямованих на формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені) позбавить Україну від інформаційної залежності. Реалізація